

О. Ю. Винник, Н. В. Рубель,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

УДК 811.111 + 004

СТРАТЕГІЯ МОТИВУВАННЯ ЧИТАЧА В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ПРОГРАМУВАННЯ

У статті запропоновано аналіз мовних засобів активізації інтересу адресата до здобуття нових професійних знань в сучасному англомовному дискурсі програмування як одному з видів професійного дискурсу. Виявлено, що реалізація стратегії мотивування читача у цьому типі дискурсу відбувається через низку тактик, серед яких формулювання дотепних та інтригуючих заголовків, експліцитна індикація важливості, цікавості чи практичної корисності знань, підбадьорення та відкрите заохочення, тощо.

Ключові слова: англомовний дискурс програмування, стратегія мотивування читача, тактика, автор (адресант), читач (адресат).

THE STRATEGY OF MOTIVATING THE READER IN MODERN ENGLISH PROGRAMMING DISCOURSE

The paper focuses on the study of the linguistic means of activating the reader's interest to obtaining new professional knowledge on the subject of programming in modern English programming discourse viewed as one of the types of professional discourse. On the basis of the results of this research, it can be concluded that the given strategy is implemented through a number of tactics used to construct a cooperative professional communication, namely the tactics of formulating witty and intriguing titles, explicit indication of the importance and practical use of the knowledge, approval and encouragement, praise, etc. The sample was selected from programming textbooks published in 1995 – 2009. Their analysis has also shown that a book preface, chapter abstract, and introductory paragraphs are the parts of the book which play a key role in developing the reader's motivation to professional knowledge acquisition due to their purpose which consists in conveying to the reader the most of the information on the subject of the book in a concise and simple manner, lead him/her up to the special problems of the text or its parts, and provide compelling pragmatic impact on the reader. Some proposals about further research are also made.

Key words: English programming discourse, strategy of motivating the reader, tactic, author (addresser), reader (addressee).

СТРАТЕГИЯ МОТИВИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЯ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛОЯЗЫЧНОМ ДИСКУРСЕ ПРОГРАММИРОВАНИЯ

В статье предложен анализ языковых средств активизации интереса адресата к овладению новыми профессиональными знаниями в современном англоязычном дискурсе программирования как одном из видов профессионального дискурса. Обнаружено, что реализация стратегии мотивирования читателя в этом типе дискурса происходит посредством ряда тактик, среди которых формулирование остроумных и интригующих заглавий, эксплицитная индикация важности, занимательности или практической пользы знаний, ободрение и открытое поощрение и т. д.

Ключевые слова: англоязычный дискурс программирования, стратегия мотивирования читателя, тактика, автор (адресант), читатель (адресат).

Набуття і вдосконалення професійних знань та умінь відбувається не позасвідомо й автоматично, а у процесі цілеспрямованої розумової діяльності індивіда. Успіх навчального процесу в такому разі істотно залежить від наявності у тих, хто навчається, відповідної мотивації, внутрішнього стимулу, відчуття свідомої потреби в оволодінні професійними знаннями й навичками. У цьому дослідженні запропоновано аналіз мовних засобів активізації інтересу адресата до здобуття нових професійних знань в сучасному англomовному дискурсі програмування як одному з видів професійного дискурсу.

Прогрес у розвитку багатьох сучасних галузей науки і техніки, зумовлений широким упровадженням високих технологій практично у всі сфери суспільного життя, позначився на зростанні інтересу лінгвістів до вивчення різноманітних сфер застосування мови, пов'язаних з науковою та професійною діяльністю людини. Об'єктами вивчення вже стали медійний дискурс (С. П. Коновець, Г. Т. Крижанівська, К. С. Серажим, С. І. Потапенко), діловий (Т. В. Чрділелі), політичний (Ю. А. Васік, О. С. Фоменко, І. А. Юшковець), міжнародно-правовий (Н. К. Кравченко), медичний (С. В. Вострова), рекламний (Н. Л. Волкогон, І. О. Лисичкіна, А. І. Раду, І. М. Шукало), науковий (О. І. Багрій, О. М. Гніздечко, О. М. Ільченко, О. М. Какзанова, Т. А. Філоненко, Т. В. Яхонтова), екологічний (І. О. Розмаріца, Л. В. Сологуб) тощо. Таким чином актуальність пропонованого дослідження зумовлена загальною орієнтацією сучасного мовознавства на розгляд мови в її комунікативному аспекті, інтересом мовознавців до аналізу структурно-семантичних і комунікативно-стилістичних особливостей текстів, що належать до різних жанрів і типів дискурсу. Об'єктом вивчення у цій статті є сучасний англomовний підручник з програмування, який на сьогодні усе ще залишається маловивченим типом мовленнєвої комунікації. Усього проаналізовано 7 підручників за 1995 – 2009 роки.

Як показує аналіз фактичного матеріалу, в англomовному дискурсі програмування основну роль у розвитку мотивації відіграють вступні розділи книги, анотації до розділів та зачини (вступні абзаци) спеціальних текстів. Призначення цих елементів – донести до читача у стислій формі максимум інформації, підвести його до проблематики спеціального тексту чи його частини, а також забезпечити переконливий прагматичний вплив на читача. Для цього використовують мовленнєві тактики і ходи, спрямовані на створення інформаційного та мотиваційного контекстів.

Наприклад, **тактика формулювання дотепних та інтригуючих заголовків** покликана привернути увагу читача, викликати у нього інтерес до змісту основного тексту повідомлення. Не потребує доказів той факт, що заголовок – це, користуючись термінами теорії актуального членування речення, тема, а подальший текст – рема. Незалежно від структурно-синтаксичної будови, заголовок прирівнюється до речення та, попри свою відносну автосемантию, є елементом тексту як вищої комунікативної одиниці. Призначення заголовка як компонента композиційної структури тексту – це насамперед максимально стисле фактичне передавання змісту подальшого повідомлення. Серед інших функцій – встановлення контакту з адресатом, привернення його уваги, зацікавлення предметом повідомлення тощо.

З проаналізованих 75 назв частин і розділів навчальних книг з програмування переважно більшість (53 – 70 %) представлено **номінативними конструкціями**, опорним елементом яких є іменник:

Design and Implementation Issues [7, с. 11].

Test Automation Strategy [8, с. 49].

Формулювання таких заголовків спрямоване на максимальне знеособлення тексту, на стисле повідомлення фактів без їх оцінки.

Порівняно із заголовками великих структурних частин книги, назви її підрозділів, параграфів, пунктів тощо характеризуються більшою інформативністю, деталізацією та демонструють значно більшу варіативність у структурно-синтаксичному плані. І саме серед них найчастіше трапляються типи, в яких акцент зроблено не стільки на інформуванні, скільки на дотепності й інтризі. Скажімо, заголовок може бути сформульованим у вигляді питання:

Test-by-Test or Test All-at-Once? [8, с. 33].

Integration Frequency – Phased or Incremental? [7, с. 113].

На думку Т. А. Філоненко [3, с. 15], заголовки такого виду відіграють роль композиційного зачину: вони окреслюють проблему, вирішення якої пропонується у відповідному тексті, а також налаштовують читача на певну тематику, інтригуючи його та спонукаючи до роздумів.

На окрему увагу заслуговують також ті заголовки, що є результатом обігрування мовних одиниць у межах фразеологічних та інших стійких мовних зворотів, виражених загальновідомими цитатами, прислів'ями, приказками, крилатими висловами, назвами художніх творів, творів масової культури, лозунгами, формулами мовного етикету тощо. Наприклад, як легко здогадатись, заголовок *«Mighty Polymorphism Rangers»* [6, с. 20] створено на основі назви популярного фантастичного телесеріалу та знятого за його мотивами повнометражного кінофільму *«Mighty Morphin Power Rangers»*

(«Могутні морфи: рейнджери сили»). Т. Ф. Ешназарова [4, с. 236] вважає такого виду заголовки вторинними за своєю природою прецедентними текстами та явищем мовної атракції, мовною природою якої є асоціативно-образні зв'язки, що проявляються у різних міжрівневих мовних відношеннях: на рівні образу, звуку, значення. Оскільки такі заголовки містять цілеспрямований натяк на загальновідомий факт або висловлення, видається можливим, услід за О. О. Лавриненком [1, с. 6], зарахувати їх до алюзивних мовленнєвих актів, тобто мовленнєвих актів натяку на загальновідомий денотат, що базуються на спільних знаннях адресанта й адресата, які використовує адресант для цілеспрямованого породження нового змісту повідомлення.

Ставши заголовком, оригінальний текст може зберегти свій первісний вигляд, але набути зовсім іншого смислу, наприклад:

10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 ... LAUNCH! [11, с. 251].

Наведений вище заголовок є буквальною відтворенням фрази, яка традиційно звучить перед запуском ракети чи космічного корабля. У підрозділі з таким заголовком йдеться про вихід у світ прикладної програми. Отже, користуючись термінами О. О. Лавриненка [1, с. 14], цей заголовок може слугувати прикладом цитатної алюзії з буквальною відтворенням прототексту, яка набуває алюзивного статусу завдяки метафоричному вживанню в іншій дискурсивній сфері.

Однак, як показує проаналізований матеріал, здебільшого прецедентне висловлення зазнає в англomовному дискурсі програмування істотної модифікації, деформації за рахунок вкраплення у нього елементів інших тематичних груп. Як зазначає О. Т. Тимчук [2, с. 8], відбувається «етимологізація» стійкого звороту, тобто його жартівливе або іронічне осмислення за зразком відповідної вільної (синтаксичної) конструкції. Наприклад, проаналізуємо такі заголовки:

Taming Dangerously Deep Nesting [7, с. 16].

Content: The Once (and Current) and Future King [11, с. 135].

Перший заголовок відсилає читача до комедії У. Шекспіра «Приборкання непокірної» («*Taming of the Shrew*»), а другий заголовок – це пародія на надпис, що його, як вважають, викарбовано на могилі короля Артура: «*Here lies Arthur, the once and future king*» («*Тут спочиває Артур, король минувшини та прийдешнього*»). Як показують приклади, заголовок такого типу – це не просто сконденсоване фактичне передавання змісту подальшого повідомлення, а своєрідний образний натяк – читач може тільки здогадуватись, про що йтиметься далі у тексті. Отож, він розпочинає з адресатом своєрідну гру, пропонуючи йому відгадати першоджерело й розкрити прихований смисл алюзивного висловлення. Очікується, що для цього читач звернеться як до власних фонових соціокультурних знань, так і до самого тексту. Однак прагматичні цілі такого заголовка цим не обмежуються, бо основне, на що він спрямований, – вплив на емоції читача, переконання його у тому, що вивчати програмування зовсім не важко, і навіть – весело.

Епіграф виконує схожу із заголовком роль. Епіграфом слугують цитата, крилатий вислів, афоризм, уривок з тексту пісні, приказка, які вміщують на початку книги або розділу, щоб виразити їх основну ідею, а також заінтригувати читача, викликати у нього певні асоціації й очікування щодо змісту подальшого повідомлення. Так, епіграфом до передмови до другого видання книги «*The C++ Programming Language*» Б. Страуструп вибрав цитату з усім відомою книги «Володар кілець» Р. Р. Толкієна:

The road goes ever on and on.

– Bilbo Baggins.

Лише прочитавши передмову, можна зрозуміти, що саме мав на увазі автор: за шість років, які пройшли з часу виходу у світ першого видання книги, мова C++ продовжувала розвиватись, зростає кількість її користувачів, з'явилися нові методи програмування, і друге видання частково відображає ці зміни.

Тактика експліцитної індикації важливості, цікавості чи практичної корисності знань сприяє формуванню інтересу до предмета повідомлення:

Error processing is turning out to be one of the thorniest problems of modern computer science, and you can't afford to deal with it haphazardly [7, с. 27].

Iterators are a concept with which every programmer should be familiar [10, с. 549].

У першому прикладі автор наголошує на значенні проблеми обробки помилок у контексті сучасних комп'ютерних наук за допомогою прикметника *thorny*, вжитого у найвищому ступені порівняння (*one of the thorniest problems of modern computer science*), та виразу *you can't afford to deal with it haphazardly* (укр. *я на неї не можна не зважати*). У другому прикладі йдеться про поняття, яке, на думку автора, повинен знати кожен програміст. На обов'язковість виконання дії вказує модальне дієслово *should* (*with which every programmer should be familiar*).

Тактика порушення проблемних питань і формулювання конкретних життєвих завдань сприяє активізації творчого мислення читача, змушує його задуматись над окремими моментами повідомлення:

For example, what is the largest int? What is the smallest float? Is a double rounded or truncated when assigned to a float? How many bits are there in a char? Answers to such questions are provided by the specializations of the numeric_limits template presented in <limits>. For example... [10, с. 658].

У наведеному прикладі лавиноподібна низка з п'яти питальних речень підвищує виразність викладу, активізує мислення читача, змушуючи його замислитись над відповідями.

Тактика підбадьорення та відкритого захоплення орієнтована на те, щоб переконати читача не відступати перед можливими труднощами в опануванні нових професійних знань, сміливо рухатися вперед:

Don't panic! All will become clear in time [10, с. 43].

A word of warning and encouragement: Don't worry if you don't understand this book completely on the first reading. We didn't understand it all on the first writing! [5, с. 6]

Тактика похвали – ефективний засіб підвищення самооцінки й стимул до подальших звершень:

Excellent. You've used the inherited template go method and customized it for automotive robots [6, с. 154].

Мета наведеного у прикладі висловлення похвали полягає у тому, щоб здійснити позитивний емоційний вплив на адресата, на його поведінку, спонукати його до продовження діяльності, що заслужила схвалення. В основу лексичного складу похвали покладено вигук *Excellent*, який своїм лексичним значенням виражає позитивну оцінку. Змістом другого речення є опис «дій» читача, які й викликали схвальну реакцію автора.

Тактика посилення на додаткову інформацію спонукає читача не зупинятись на досягнутому, постійно збільшувати обсяг професійних знань і підвищувати свій професійний рівень.

FURTHER READING *For an excellent discussion of software security, see Writing Secure Code, 2d Ed. (Howard and LeBlanc 2003) as well as the January 2002 issue of IEEE Software* [7, с. 126].

This call-by-value mechanism is in contrast to that of call-by-reference. In Section 3.14.2, Pointer-Based Call-By-Reference, on page 100 we explain how to accomplish call-by-reference using pointers [9, с. 82].

Перший приклад – це винесене на поля посилання на два інші фахові джерела, що містять додаткову інформацію стосовно захисту програмного забезпечення. Наступний приклад є перехресним посиланням, яке відсилає читача до інших частин тієї самої книги, звідки читач може дізнатись про ще один метод передавання параметрів функції, що викликається.

Крім описаних вище способів, мотивом до прочитання книги може також слугувати відоме ім'я автора, цікава та корисна тематика, зручний стиль викладу матеріалу тощо.

Отже, стратегія мотивування читача забезпечує адресата навчальних текстів англомовного дискурсу програмування ефективним стимулом до освоєння програмування. Адресант реалізує цю стратегію, використовуючи різноманітні тактики, спрямовані на зацікавлення, інтригування читача, активізацію його уваги й творчого мислення, заохочення його до отримання нових знань і пошуку додаткової інформації.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у поглибленні існуючих знань та уявлень про механізми функціонування професійного дискурсу і сучасного англомовного дискурсу програмування. Майбутні наукові розвідки можна також спрямувати на дослідження мовних засобів реалізації стратегії мотивування в інших видах професійного та різних жанрах науково-дидактичного дискурсу.

Література:

1. Лавриненко О. О. Комунікативно-прагматичний потенціал алюзії в англійському та українському публіцистичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Лавриненко Олександр Олександрович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 20 с.
2. Тимчук О. Т. Семантико-стилістичне явище гри слів в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Тимчук Олена Тихонівна; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К., 2003. – 14 с.
3. Филоненко Т. А. Жанрово-стилистические характеристики англоязычного научно-методического дискурса : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Филоненко Татьяна Александровна ; Самарский гос. пед. ун-т. – Самара, 2005. – 20 с.
4. Эшназарова Т. Ф. Газетный заголовок как явление фразеологической аттракции / Т. Ф. Эшназарова // Вісник Харківського університету. Сер. «Філологія». – 2001. – Вип. 33. – № 520. – С. 233–236.
5. Gamma E., Helm R., Johnson R., Vlissides J. Design Patterns. Elements of Reusable Object-Oriented Software / Erich Gamma, Richard Helm, Ralph Johnson, John Vlissides. – Addison-Wesley, 1995. – 384 p.
6. Holzner S. Design Patterns For Dummies / Steven Holzner. – John Wiley & Sons, Inc., 2006. – 308 p.
7. McConnell S. Code Complete. A Practical Handbook of Software Construction / Steven McConnell. – Redmond, Wash. : Microsoft Press, 2004. – 960 p.
8. Meszaros G. XUnit Test Patterns: Refactoring Test Code / Gerard Meszaros. – Pearson Education, Inc., 2007. – 833 p.
9. Pohl I. C++ by Dissection / Ira Pohl. – Addison-Wesley, 2002. – 501 p.
10. Stroustrup B. The C++ Programming Language / Bjarne Stroustrup. – 3rd. ed. – AT&T Labs, 1997. – 912 p.
11. Unger R., Chandler C. A Project Guide to UX Design: For User Experience Designers in the Field or in the Making / Russ Unger, Carolyn Chandler. – New Riders Press, 2009. – 288 p.